

РАЗВИТИЕТО НА НАУКАТА И ХУДОЖЕСТВЕНАТА КУЛТУРА

Из доклада пред X конгрес на БКП

Тодор Живков

Годините след Деветия партиен конгрес са години на бурен подем на нашата социалистическа култура, години на непрестанно издигане на културното равнище на трудещите се от града и селото. В своята многостранна дейност за изпълнение на решенията на конгреса партията отделяше изключително внимание на по-нататъшното развитие и обогатяване на духовния живот на обществото. Тя полагаше големи грижи за творческата изява на дейците на науката, образованието, литературата и изкуството, за създаването на нови научни и художествени ценности, за тяхното разпространение сред най-широките кръгове на младежта, на целия народ.

1. НАРАСТВАНЕ РОЛЯТА НА НАУКАТА В ЦЯЛОСТНИЯ ЖИВОТ НА ОБЩЕСТВОТО

Характерна особеност в дейността на Централния комитет и на цялата партия през отчетния период беше стремението да се осигуряват условия за по-нататъшно развитие на науката, за по-широко внедряване на нейните резултати в отделните области на живота. Партията си даваше ясна сметка за огромната социална роля, която играят обществените, природните и техническите науки, роля, която още повече нараства в етапа на изграждане на развито социалистическо общество. Нашето успешно движение напред във все по-голяма степен зависи и ще зависи от умението да се облекчае на науката при решаване както на големите, кардиналните въпроси на нашето развитие, така и на малките, на ежедневните въпроси, от умението да използваме нейните постижения във всички сфери на обществото.

Ето защо в периода след Деветия конгрес в съгласие с нуждите на социално-икономическото и културното развитие партията продължи да провежда линия на ускорено развитие на мрежата от научни организации и увеличаване на броя на научните кадри. Сега ние разполагаме със сравнително мощен за нашите условия и възможности научен потенциал, който включва 111 академични института и други научни звена, 26 висши учебни заведения, 49 центъра за научноизследователска, развойна и проектантска дейност, 41 ведомствени института и развойни бази. През годините 1965—1970 научните сътрудници в институтите се увеличиха с повече от 30 на сто, а научно-помощният персонал — с 50 на сто. В сферата на научната дейност работят близо 55 хиляди души, от които около 13 хиляди научни работници.

Материално-финансовите средства за развитие на науката нарастват през последните години с бързи темпове. Докато през 1960 г. разходите за научна и развойна дейност съставляваха 0,5 на сто от националния доход, през 1969 г. този дял беше 1,8 на сто.

Постигнати са значителни успехи в изграждането на такава структура на научния фронт, която в основни линии е съобразена с нуждите на нашето общество и съответствува на логиката на развитие на науката. За това свидетелствува например фактът, че през последните няколко години се увеличи извънредно много броят на научните работници в областта на техническите науки, както и в областта на икономическите, физическите и математическите науки. По брой на научните работници промишлеността заема вече първо място между отраслите на народното стопанство. При това 72 на сто от научните кадри, заети в промишлеността, работят в областта на машиностроенето. Значително нараснаха изследванията в областта на изчислителната техника, математическото моделиране, кибернетиката, физико-химията, микробиологията.

Дадена бе преднина на ведомствено-отрасловите и развойните научни звена. През периода 1965—1970 г. техният брой нарасна близо 2 пъти. Сега те обхващат 77 на сто от кадрите, заети в научната и развойната дейност. Тази линия допринесе за по-тесното свързване на науката с производството, за по-бързо развитие на приложните изследвания и разработките.

Заедно с това продължи по-нататъшното развитие и укрепване на институтите на Българската академия на науките, Академията на селскостопанските науки и на висшите учебни заведения.

Една от характерните черти на развитието на научния фронт през този период е значителният напредък на обществените науки. Те все повече се утвърждават като солидна научна основа на социалното управление и на идейно-възпитателната дейност, на борбата срещу буржоазната идеология. Успешно се преодоляват едни от най-съществените слабости на обществените науки — схематизъм и повърхностното отношение към фактите и явленията. Структурата на научния фронт на обществените науки се обогати с такива важни области като социологията, теорията на социалното управление, ергономията, науковедските изследвания и т. н. Засили се непосредственото участие на учени — философи, икономисти, юристи, социолози, естети и други — в решаването на практическите въпроси на социалистическото строителство.

Ярка проява на грижите на партията за развитието на нашата наука са решенията на Юлския (1968) и Септемврийския (1969) пленум на ЦК, които разработиха нови концепции в организацията и управлението на научната дейност, поставиха съществено нови задачи пред научния фронт. В изпълнение на тези решения бяха предприети редица мерки за концентрацията на научните и научно-приложните изследвания, за усъвършенстване на системата на прогнозиране и планиране на науката, за стимулиране на изследванията, за осигуряване на най-благоприятни условия за разгръщането им и за внедряване на техните резултати в производството.

Голям наш успех е изграждането на центровете за научноизследователска и развойна дейност като нова форма на организация в областта на науката, която създава предпоставки за по-ефективна концентрация на научните изследвания и интеграция на науката и производството. Развиват се и укрепват връзките и сътрудничеството на българските учени и научни институти с учени и научни институти на Съветския съюз и другите социалистически страни.

Партията с удовлетворение отбелязва успехите, постигнати от нашата наука, от многобройните колективи от научни работници, конструктори и специалисти, техния значителен принос в изграждането на социалистическата икономика и култура, в усъвършенстването на социалното управление. Много от тези

труженици в полето на научната дейност бяха удостоени с Димитровска на града за важни научни и технически постижения.

Зачестилите международни научни конгреси, конференции и симпозиуми, организирани в нашата гостоприемна страна, също са признание за успехите на българските учени.

Същевременно налице са все още сериозни недостатъци в организацията и управлението на научната дейност, не е решен докрай въпросът за концентрацията на научните изследвания, за най-ясно, органическо свързване на научната дейност с производството и социалното управление. Един от главните недостатъци в научната област е слабата интензификация на научноизследователския труд, неговата ниска ефективност. Подготовката и възпроизводството на научни кадри с висока квалификация значително изостава от темпа на изграждане на научните организации. Недостатъчна е фондовъоръжеността на науката. Не можем също така да бъдем доволни и от начина и темповете, с които се използват резултатите на световната наука.

Българската комунистическа партия, както се посочва в проектопрограмата, си поставя за цел развитието на науката да достигне равнище, при което цялата дейност у нас — политическа, икономическа, идеологическа, възпитателна, управленческа и пр. — да се осъществява все по-пълно върху научна основа в съответствие с марксистко-ленинската теория, с постиженията на научно-техническата революция. Това ще изисква големи усилия от страна на целия наш научен фронт, от страна на всички партийни, държавни и научни органи, на които е възложена отговорността за състоянието и правилното развитие на науката в Народна република България. Необходимо е занапред да се организират и провеждат комплексни фундаментални и приложни изследвания, като основните сили и средства се съсредоточават върху крупни, от общонационално значение проблеми на структуроопределящите отрасли и дейности. Заедно с това трябва широко и бързо да се усвояват и внедряват постиженията на световната наука и техника.

Главната линия на по-нататъшното развитие на обществените науки е комплексното разработване на най-важните проблеми на изграждането на развито социалистическо общество: за организацията и управлението на производството и на другите сфери на обществения живот; за усъвършенствването на системата на ръководство на народното стопанство; за концентрацията и специализацията в промишлеността, селското стопанство и научната дейност; закономерностите на социалнокласовите изменения и преобразованията в социалната психика, в трудовата дейност, съзнанието, морала и бита на социалистическия човек; борбата срещу буржоазната идеология и др.

В проектопрограмата са очертани основните контури на зрялото социалистическо общество, посочени са основните пътища и насоки на нашето движение напред. Ние очакваме от обществените науки да хвърлят все по-пълна светлина върху същността, характера и основните закономерности на този етап от нашето развитие, да разкриват противоречията в отделните области на обществения живот и средствата за тяхното преодоляване.

Като се запазва и в бъдеще високият темп на нарастване на научния потенциал, особено в най-новите и най-важните клонове на науката, необходимо е да се доведе докрай набелязаният от Юлския и Септемврийския пленум на ЦК прелом в управлението и организацията на научната дейност, в интеграцията на науката и практиката.

Кои са във връзка с това основните задачи за по-нататъшното издигане на равнището и ролята на науката през следващите години?

Първо. Да продължи изграждането на съвременна структура на националния научен фронт, отговаряща на специфичните нужди на нашето общество

и на тенденциите в научно-техническата революция. Да се подобри неговата организация и управление.

Второ. Да се усъвършенствува системата на планиране, прогнозиране и финансиране на научната дейност.

Трето. Да се осъществява широка интеграция на научноизследователската дейност с другите социалистически страни и преди всичко със Съветския съюз.

Четвърто. Чувствително да се увеличават броят и относителният дял на научните работници с висока квалификация, да се подобрява тяхната възрастова структура чрез издигането на способни млади кадри.

Пето. И в бъдеще да се отделят значителни средства за изграждане на материално-техническата база на нашите научни учреждения, за финансиране на научните изследвания. Проектът за директиви за Шестия петгодишен план предвижда финансовите средства за научно-технически изследвания и развойна дейност в края на петилетката да достигнат около 2,5—3 на сто от националния доход. Това е ярък показател не само за голямото значение, което партията отдава на науката, но и за значително порасналите възможности на страната.

Шесто. Да се усъвършенствува системата на оценяване на научните резултати, като центърът на тежестта на оценката на научните приноси се премести от сферата на самите научни организации в сферата на практическата проверка на достиженията при тяхното внедряване в живота.

Народна република България разполага със солиден научен потенциал и с такъв отряд от талантливи дейци в областта на науката и техниката, който е способен да решава новите проблеми, поставени от по-нататъшното развитие на страната. Задачата сега е максимално и най-ефективно да се използват възможностите на този наш национален капитал, да се издига още повече ролята на науката, на българските учени във всестранныя напредък на социалистическото общество.

2. ХУДОЖЕСТВЕНА КУЛТУРА — ДОСТОЙНА ЗА ВРЕМЕТО

Българската комунистическа партия винаги е гледала на литературата и изкуството като на важна съставна част от общопартийното дело. От своя страна вече няколко десетилетия най-добрите представители на художествените творци вървят с партията, гледат на своето творческо дело като на партийно, комунистическо дело. Ако използваме мисълта на Маркс за философията, ние с пълно основание можем да кажем, че днес повече от всякога на нас ни е нужно художествено творчество, което не само обяснява света, но и пряко съдейства за неговото изменение. Именно в това се и състои родството на литературата и изкуството с партийната работа, това ги прави част от общопартийното дело. Щастие за нашата партия е, че още от основаването си тя поведе ясна класово-партийна политика и възпита цяла плеяда писатели, журналисти, художници, артисти, очертали с живота и творчеството си пътя, по който вървеше, върви и ще върви генералното течение на българското художествено творчество — пътя на органическа свързаност на твореца с партията, на художественото творчество — с борбата за тържеството на комунизма!

През годините на социалистическото строителство и особено след Априлския пленум литературата и изкуството завоюваха внушителни успехи, разцъфтя художествената самодейност, рязко се повиши художествената култура на трудещите се и особено на младите поколения. Нови положителни тенденции се очертах и през годините, изминали след Деветия конгрес на партията. Сега у нас работят над 19 хиляди културни института — читалища, домове на културата, театри, библиотеки, музеи, кина. Тринадесет хиляди колектива на художествената самодейност, в които участвуват над 400 хиляди души предимно млади

хора, приобщават трудещите се към света на изкуството, носят радост и естетическа наслада. Създадени бяха нови художествени творби, някои от които влизат в златния фонд на нашата нова, социалистическа култура. Нашите певци и инструменталисти неизменно срещат възторжен прием и получават най-висока оценка навсякъде по света. Само през миналата година нашите самодейни хорове завоюваха дванадесет златни медала в най-авторитетни международни хорови конкурси и разнесоха славата на България и на социалистическата власт, която създава такива благоприятни условия за проява и разцфтяване на народните таланти.

През отчетния период, оценявайки най-високо ролята и значението на литературата и изкуството, Централният комитет направи задълбочен анализ на състоянието на литературата и изкуството, на художествената критика, на работата на творческите съюзи и културните институти. Политбюро на ЦК на БКП излезе със специално, подробно разработено решение. Сега партийните органи и организации, комунистите, работещи на художествено-творческия фронт, трябва да разгърнат с пълни сили работата за по-нататъшен подем на литературата и изкуството, на художествената самодейност, на културната дейност.

Етапът на развитие, в който се намира нашата страна, наложително изисква нашата съвременност да навлезе пълновластно в литературата и изкуството, съвременният човек, творецът на новия живот да стане техен главен герой, с пълна сила да зазвучи патосът на утвърждението на комунистическите идеи, на комунистическото преустройство на света. Ние имаме талантили творци, вярващи в нашата правда, предани на нашето дело. Какво пречи на съвременната тема да стане главната тема на литературата и изкуството? Очевидно това е непреодоляната докрай откъснатост на творците от живия живот на народа.

Да се решат въпросите на тясното свързване на творците с теоретическата и практическата дейност на партията, с живота на трудовите колективи, да се намерят най-подходящи форми на тези връзки — това е сега една от основните задачи както на творческите организации и културни институти, така и на партията, задача, без чието решение трудно може да се очаква да се родят значителни художествени творби на съвременна тема.

Деветият конгрес на партията постави извънредно важната задача да се усъвършенствува управлението и организацията на културния фронт чрез широко прилагане на общественно-държавното начало в ръководството. Замисълът за изграждане на Комитета за изкуство и култура като общественно-държавен орган беше израз на богатите демократични традиции на нашия народ в тази област и на новаторския стремеж на партията за развитие на социалистическия демократизъм. В това направление вече са направени някои важни и съществени стъпки. Но основното предстои да се направи.

Главният недостатък в досегашната работа — това е несъответствието между принципа за общественно-държавното начало и неговото осъществяване на практика, стесненото и все още твърде формално прилагане на този принцип.

Важен въпрос на общественно-държавното начало е въпросът за взаимовръзките между Комитета за изкуство и култура и творческите съюзи.

Нашата художествена интелигенция има свои здрави творчески организации, които натрупаха значителен опит. Партията високо цени тяхната дейност, насърчава и ще насърчава и занапред установената у тях система на самоуправление и самоинициатива. В творческите съюзи има силни отряди от комунистични творци, на които партията се опира в провеждането на своята класово-партийна линия и политика. Затова е особено важно да се преодолее докрай недооценяването на ролята на партийните организации в творческите съюзи, да се укрепи вътрешнопартийната демокрация, да се повиши чувството за отговорност на комунистите на отговорна работа пред партийната организация.

За да се осъществи напълно замисълът за държавно-общественото начало в ръководството на културния фронт, необходимо е успоредно с укрепването на общественото самоуправление на творческите съюзи да се изживее старата система на взаимоотношения и да се изградят нови взаимоотношения между творческите съюзи и Комитета за изкуство и култура, който в качеството си на общественно-държавен орган следва да се превърне в истинско съсредоточие на проблемите, общи за всички творчески организации, за целия фронт на културата.

Друга важна задача, която трябва да бъде решена докрай през следващите години, е задачата за цялостното прилагане на класово-партийния критерий в работата на културния фронт. За да се осигури пълно съответствие между политиката на партията и нейното провеждане на практика в зветата на културно-творческия фронт, следва да се решат няколко основни въпроса.

Това е преди всичко кадровият въпрос. Значението на кадрите на този фронт е изключително голямо. Често пъти за действителната политика на едно или друго културно звено хората съдят по това, кой е издигнат да го оглавява. Ако искаме линията, която следваме, да бъде ясна, ние сме длъжни да водим преди всичко недвусмислена кадрова политика, да издигаме хора, които имат ясен облик и позиции и в обществения живот, и в своето творческо дело. Сега и на културния фронт се извършва естествена смяна на поколенията, идват много нови млади попълнения. Да се съчетават силите на кадрите от всички поколения, да се използва богатият опит, идейната убеденост и подготовката на кадрите от старото и средното поколение, за да се изградят и възпитават новите, младите кадри в дух на непримиримост към идейните отклонения, в класово-партийен дух, да се осигури пълна приемственост в партийното ръководство на културната революция — това сега е задача на задачите на нашата кадрова политика на културния фронт.

Второто условие за провеждане на политиката на партията в живота това е правилното използване на моралните и материалните стимули. Нашият строй е социалистически строй, нашата власт е власт на работническата класа, на трудовия народ. Нашата цел е ясна — победата на комунизма у нас и в света. Всички наши сили, всички средства са насочени към постигането на тази цел. И няма нищо по-естествено от това и в областта на художественото творчество да финансираме, да изграждаме, да поощряваме ония създавани по метода на социалистическия реализъм високо идейни талантиливи творби, които ни помагат, които ни вдъхновяват да крачим по нашия труден и велик път. Затова ние сега поставяме неотложната задача да изградим стройна и цялостна система от материални и морални стимули за най-енергично въздействие върху развитието на художествено-творческия процес в нужната на комунистическото възпитание и строителството на социализма насока.

Трето условие за правилното провеждане на партийната политика в културния живот това е активната, принципиална и боева художествена критика. Опитът показва, че господстващите в печата статии, рецензии, отзиви до голяма степен определят както естетическите възгледи и предпочитания на читателите и зрителите, особено на младите, така и тенденциите в самите творчески среди. Именно поради това важен партийен дълг на нашата критика, на главните редактори и редакционните колегии на вестниците, списанията, радиото и телевизията е да оформят такова обществено мнение, което да представлява благодатна обществена атмосфера за укрепване и разрастване на гражданската, класово-партийната линия в литературата и изкуството. Следва да се засили също така разработката на основните въпроси на марксистко-ленинската естетика във връзка с новата проблематика и със задачите на борбата против буржоазните концепции и тяхното отражение в художественото творчество и в теоретико-критическата дейност у нас. Това е не само наша, чисто вътрешна българска

задача. Това е и интернационално задължение на нашия теоретико-критически фронт в идеологическата борба между двата свята.

През следващите години ние трябва да решим още редица въпроси на културния фронт, като въпроса за създаване на цялостна програма за естетическото възпитание на трудещите се и младежите; модернизирането и разширяването на техническата база на полиграфията, на телевизията и радиото; строителството на голям културен комплекс в столицата и т. н.

Такива са някои от основните задачи, които нашата партия ще решава в областта на науката и образованието, на литературата и изкуството.

С чувство на гордост ние можем да докладваме на конгреса, че нашата страна днес разполага с многобройна талантлива и квалифицирана научна и художествена интелигенция, предана на комунистическите идеи, здраво сплотена около политиката на Българската комунистическа партия. Партията високо цени нейния принос, неуморните ѝ усилия, нейната беззаветна преданост към социалистическата родина, към делото на комунизма. От трибуната на своя Десети конгрес партията призовава учените, учителите, дейците на литературата и изкуството към нови творчески дерзания, към упорита апостолска работа за издигане на образованието, науката и културата на нашия народ на нови висоти!